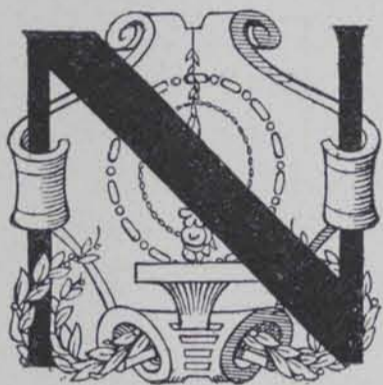

MEMÒRIA DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEO-
LÒGICA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS,
donant compte dels treballs fets durant l'any 1921-1922.

NOVAMENT, seguint el precepte reglamentari i el tradicional costum, la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS es complau a donar compte dels treballs fets durant el passat any econòmic. La Secció ha vingut fixant, durant els anys que compta d'existència, una tradició de treball i d'orientació que cal només anar seguint i ampliant en ço que sigui possible. La vida de relació, que fou una de les seves més vives preocupacions durant els primers anys de la seva vida, ha seguit la progressió que el crèdit científic aconseguí feia esperar. Podem esmentar, entre altres, els canvis novament establerts amb les Universitats de Pisa, Pàdua, Freiburg i. Br., Bonn, Colònia i Urbana (Illinois); amb la Societat Reial d'Antiquaris de Copenhague; amb la Finska Fornminnesföringen, de Helsingfors; amb la Biblioteca Reial, de La Haia; amb la Societat Espanyola d'Excursions, de Madrid; i amb la Societat Xilena d'Història. Cal, encara, fer notar que, moltes corporacions estrangeres havent suspès llurs publicacions durant la guerra, les circumstàncies que aquesta ha creat han impedit sovint que aquelles poguessin ésser represes totalment o en part. Això ha limitat molt els nostres canvis, especialment amb les societats científiques de l'Europa central. Esmentem, no obstant, els canvis restablerts amb la *Byzantinische Zeitschrift*, amb la Societat Arqueològica de Montpeller i amb la Universitat de Tolosa. La Secció ha rebut, durant l'any, la visita de les més eminentes personalitats que han passat per la ciutat. Totes elles han trobat en nosaltres la col·laboració i l'ajut que ha estat possible donar. Esmentem la visita del Prof. Neuss, de Bonn, especialment dedicat a l'estudi de la miniatura en els períodes visigod i carolingi, qui ha trobat a l'INSTITUT les fotografies dels preciosos manuscrits del Beat i de les *Bíblies*; la de Dom Morin, l'eminent historiador eclesiàstic; la del Prof. Finke, de Freiburg i. Br. escorcollador infatigable dels nostres arxius; la del Prof. Farinelli, gran coneixedor del nostre passat literari; la del Prof. Gómez Moreno, l'estudiós de l'art mosaràbic peninsular. Tots ells han tingut per a l'INSTITUT mots sincers de simpatia i elogi. Testimonis semblants rep sovint, la nostra corporació, de les societats i dels homes més emi-

nents de l'estranger: el príncep Nicolau, de Grècia, escrivia recentment la seva admiració per les nostres publicacions; en termes semblants s'adreçava el Professor Venturi al nostre President. Prova evident de la consideració que ha aconseguit l'INSTITUT és la participació que li ha estat donada en el Congrés d'Història de l'Art tingut a París la tardor passada. La creació d'un Comitè especial per a Catalunya va ésser-nos confiada, i la Secció va començar tot seguit els seus treballs perquè l'art català fos presentat dignament en aquest Congrés, que va aplegar una quantitat extraordinària d'estudiosos. *Memòries* sobre temes catalans varen ésser llegides en totes les seccions en què va dividir-se el Congrés. Totes elles foren molt ben rebudes, i fins alguna despertà un singular interès, car donà a conèixer aspectes de l'art nostre que es relacionen amb altres de corrent més general i contribueixen a esclarir-los. La Secció ha procurat sempre, com en aquest Congrés, aprofitar les ocasions que poguessin fer conèixer la seva obra, i ha correspost, també als testimonis de consideració i simpatia que té rebuts; així, ha tramès a l'eminent hispanista Mr. Huntington una reproducció en bronze del bust de D. Manuel Milà que presideix la nostra sala de sessions, amb destí a la Biblioteca Hispànica de Nova York.

Les publicacions de la Secció han seguit llur curs durant l'any transcorregut. Tenim el goig, en acabar-lo, de presentar el segon volum dels *Documents per la història de la cultura catalana mig-èval*, publicats pel Dr. D. Antoni Rubió i Lluch. No ens escau, a nosaltres, fer l'elogi d'aquest volum, que clou la primera obra que va acordar publicar l'INSTITUT: l'han fet, per altra banda, i ben entusiasta, tots els estudiosos de la història medieval. Havem fet esment, en *Memòries* anteriors, de l'acollida que tingué el primer volum d'aquest diplomatarí tan ple de novetat com d'interès, que representa un esforç pacient i continuat durant anys, i que refà per complet la història de la nostra vida espiritual en el període més intens de la nostra nacionalitat. Tenim la seguretat que aquest immens recull servirà, potser com cap altre, per a fer conèixer i estimar la cultura de Catalunya. De *Les pintures murals catalanes*, sèrie que va inaugurar la de les edicions de la Secció, ha aparegut un nou fascicle (el IV), que conté les de Ginastarre, Esterri de Cardós, Santa Eulàlia d'Estahon, Sant Pere d'Ager i Santa Maria de Mur. Aquest fascicle és presentat amb la mateixa esplendidesa dels anteriors. Sis tricromies l'acompanyen, i nombrosos gravats, reproduint els venerables testimonis de la devoció amb què els nostres passats varen decorar les humils esglésies, i dels primers passos de l'art a la Catalunya reconquerida.

La impressió de l'ANUARI avença amb la lentitud que comporta l'edició d'un llibre de tan magnès proporcions. En el moment de redactar aquesta *Memòria* és tirat fins al full 73, i compost tot l'original que manca. L'estat dels treballs permet assegurar la publicació, dintre aquest any, d'aquest nou volum, que en res desmereix dels anteriors, ni quant a l'interès del text ni quant a l'esplendidesa de la presentació.

Té, encara, la Secció, acordada la publicació de la *Megalítica catalana*, obra de Mn. Joan Serra i Vilaró, conservador del Museu Diocesà de Solsona; la de l'*Arqueologia litúrgica de la Província Eclesiàstica tarragonina*, que va merèixer a Mn. Josep Gudiol el Premi Martorell; i la del *Diplomatari de l'Orient català* del nostre company Dr. D. Antoni Rubió i Lluch. Els treballs preparatoris de la impressió són ja començats, i de l'últim llibre fins n'hi ha fulls tirats.

L'estat de la consignació destinada a conservació i catalogació d'Arxius i Biblioteques, compromesa ja quasi absolutament per la compra de l'Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona (de la qual donàvem compte l'any passat), ha impedit enguany a la Secció tot treball que representés una despesa considerable. Seguint el pla de procurar la conservació i convenient instal·lació dels fons d'Arxiu, s'ha pogut fer relligar la sèrie tan interessant de manuscrits que, procedent de Roda, es guarda avui a l'Arxiu de la Catedral de Lleida. L'avinentesa de trobar-se novament a la Seu d'Urgell, d'arxiver, Mn. Pere Pujol, ha permès d'intervenir i procurar l'ordenament i catalogació de l'Arxiu Capitular, un dels més interessants de Catalunya per la quantitat i qualitat dels documents que conserva. Mn. Pere Pujol no s'ha limitat a l'ordenació, sinó que la seva activitat ha estat, en altres aspectes, especialment profitosa. Assenyalem les seves descobertes sobre Brudieu, que tanta llum han donat per a la biografia del mestre; les seves notes sobre les pintures murals descobertes a la Seu; la troballa del reliquier d'Arnau Mir de Tost, feta seguint les indicacions de la Secció.

La Secció ha convocat enguany, com en anys anteriors, la celebració d'un Concurs entre els museus catalans. El premi s'oferia aquesta vegada al director, conservador o funcionari d'un museu o col·lecció pública que presentés una monografia relativa a un objecte o bé a una secció o sèries del seu museu o col·lecció. S'han rebut: un *Catàleg dels llibres manuscrits, anteriors a l'any 1700, del Museu Episcopal de Vich*, una *Sigil·lografia manresana*, i, fora del termini, i, per consegüent, sense poder optar al premi, l'*Estudi sobre la ceràmica de Paterna, novament entrada al Museu de Barcelona*. Després d'un examen detingut dels dos primers treballs, la Secció va acordar, per unanimitat, concedir el premi a Mn. Josep Gudiol, autor de la primera de les monografies presentades. Consta de 200 manuscrits, suficientment i amplament descrits, malgrat les dificultats que presenta la formació d'un catàleg de textos medievals dels segles x al xv: els més moderns resten reduïts a quatre. Les procedències són, amb poques excepcions, de la Biblioteca Capitular: alguns pertanyen a la Biblioteca Episcopal, dos a un particular, i tres són adquirits per compra. Es presenten dividits en set seccions: *Sagrada Escripura*, n.º 1-29; *Teologia*, 30-62; *Litúrgia*, 63-134; *Dret*, 135-163; *Història*, 164-182; *Filosofia*, 183-191; i *Lletres*, 192-200.

Una introducció ben feta, que té un interès extraordinari, ultra exposar el procediment bibliogràfic seguit, fa una història de la formació i deixes de la Biblioteca del Capítol Vigatà, amb notables notícies sobre ofertors, il·luminadors, escriptors, i, adjunts en apèndix, cinc inventaris; de 1368, 1435-1438, 1443, 1466 i 1580; a més a més d'un nombre considerable de documents utilitzats.

Les exploracions i excavacions fetes per la Secció en anys anteriors, i continuades en aquest amb la mateixa activitat, han donat com a resultat (podem assenyalar-ho amb satisfacció), la creació d'una prehistòria catalana, abans en sectors extensíssims inconeguda, i mal coneguda en els altres. El coneixement del nostre passat més remot ha estat la conseqüència del treball que durant anys hem vingut fent. Fantàstiques teories admeses fins fa poc han estat destruïdes per donar pas a les conclusions a què ha permès arribar l'exploració metòdica de la terra i el coneixement directe del material. Avui és possible enllaçar la cultura primitiva del país amb la dels temps històrics, i fins lligar, quasi sense salts, els diversos períodes, cronològicament tan extensos, de la primera. Problemes abans plens d'obscuritat o d'errors han estat resolts: així, per exemple, el de la cronologia ibèrica i el de la prehistòria balear. Una altra conseqüència han tingut encara els treballs de la Secció, i ha estat la d'orientar els exploradors locals en llurs investigacions, creant així una sèrie d'homes preparats a l'estudi de la prehistòria de llurs regions, i evitant, encara, per tant, la pèrdua, abans segura, de les troballes casuals.

La Secció ha prosseguit durant l'any l'exploració del poblat de Calacèit, posant en clar la disposició exterior del recinte i els seus diversos elements de fortificació i defensa. Continuant, així mateix, l'estudi ja d'anys començat a Mallorca, ha acabat l'excavació de la cova de Son Taixaquet, tan rica en ceràmica i objectes de bronze i ferro; noves cambres del gran poblat de Capo-Corp han estat descobertes, posant així en clar la disposició d'aquests recintes, fins ara inexplorats. Ens cal, encara, assenyalar els resultats aconseguits en unes cates a Sant Joan de Campos, que han donat ceràmica morisca d'un tipus semblant a la de Medina Azara.

Ja de temps, el recinte d'Olèrdola havia cridat l'atenció dels estudiosos: esmentem els treballs de D. Manuel Milà i D. Pròsper de Bofarull, que situaven en el poblat veí de Vilafranca la Cartago Vetus dels historiadors llatins. La Secció ha continuat l'exploració que va començar l'any passat, recollint una quantitat de ceràmica i aixecant el pla del recinte murat. L'estudi d'aquest material permetrà situar dintre la nostra arqueologia aquesta ciutat, que el Prof. Schulten creu anterior i semblant a Numància. El general Lammerer, del Topographisches Bureau de Munich, ha fet la carta del turó d'Olèrdola i dels seus encontorns. Indiquem, en esmentar l'eminent topògraf, que ha tingut

la gentilesa de fer ofrena a l'INSTITUT d'un pla d'Empúries aixecat per ell. La Secció va tenir coneixement, a últims d'octubre del 1921, de la troballa, prop de Tivissa, d'unes pintures rupestres. Comissionats el Dr. Bosch i el senyor Colominas per estudiar-les, varen tenir la fortuna de descobrir-ne d'altres. La circumstància d'ésser ja avançada l'estació no els va permetre prosseguir els treballs, que donarien de segur nous resultats. Les pintures trobades fins ara a Tivissa representen homes, i cabres salvatges, i són d'un tipus semblant a les d'Albocacer. Aquest descobriment permet estendre l'àrea d'aquest art rupestre, tan escàs encara a Catalunya.

Ja d'anys, el benemèrit metge de Tossa venia fent exploracions en el veïnatge de la vila, on havia descobert unes construccions romanes. Prosseguint les excavacions, va desenterrar uns mosaics interessants, especialment un d'ells, en el qual es veu una figura humana i una doble inscripció. El Sr. Melé havia sempre tingut a la Secció al corrent del resultat dels seus treballs, una nota dels quals es publicava a l'ANUARI. L'extensió que calia descobrir impedié a un particular (fins dotat de l'entusiasme del Sr. Melé) de prosseguir amb els seus sols mitjans els treballs començats. La Secció hi ha intervingut, adquirint una part de la propietat, garantint la seguretat dels descobriments fets fora d'aquesta, i continuant els treballs d'exploració i estudi, que es troben encara en curs.

Prop de Vilagrassa varen trobar-se les restes d'una construcció de baixa època romana, i fins potser ja del període visigòtic. La vila a què pertanyien era quasi enterament destruïda. Uns capitells i els basaments de les columnes a les quals corresponien, restes de mosaics i el pla de les construccions encara visibles, han estat el resultat de l'estudi que s'hi féu.

A la darrera Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya, el diputat D. Salvador Murall indicava la conveniència d'explorar una cova de Benifallet. La Secció va disposar el seu estudi, que ha permès assenyalar l'existència d'un petit jaciment neolític. El Sr. Pallarès, a qui va confiar-se aquest treball, va trobar a la mateixa regió pintures rupestres i estacions ibèriques i romanes del més alt interès.

Ens cal, per cloure aquesta senzilla enumeració dels principals treballs duts a terme, esmentar l'estudi que amb l'ajut de l'INSTITUT ha fet el Prof. Schulten, d'Erlangen, de la costa catalana, per fixar els llocs esmentats en les *Ora Maritima* d'Avienus.

Els resultats obtinguts de totes les exploracions de la Secció seran publicats en la *Crònica* del pròxim ANUARI.

Els nostres estudis històrics, de tan gloriosa tradició, no han sabut produir modernament les grans col·leccions documentals indispensables a llur avançament sòlid i fonamentat. L'esforç dels erudits de Bellpuig de les Avellanes, inèdit quasi en absolut, com el del canonge Ripoll, de Vich o el del mercedari

P. Ribera, la sèrie documental iniciada per D. Pròsper de Bofarull, etc., no han tingut continuadors.

La formació d'un corpus que contingués *in extenso* tots els documents de la Catalunya carolíngia era necessàriament la primera obra que s'imposava. És aquest recull un preliminar indispensable per a l'estudi dels orígens de la nostra nacionalitat i de les seves institucions, tan imperfectament coneguts encara. Passen ja de 1,200 els documents inèdits recollits, copiats dels originals i, únicament quan aquests han desaparegut, d'altres còpies conservades. El fons documental de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb la sola excepció de les còpies del P. Ribera d'originals perduts, el de la Biblioteca Universitària, el contingut en la col·lecció del P. Pasqual que guarda la nostra Biblioteca, el de l'Arxiu de Montserrat, han estat copiats i confrontats i ordenats. Mn. Pere Pujol ha enllestit, així mateix, la còpia dels del ric Arxiu capitular de la Seu. S'ha fet l'inventari de la Col·lecció Baluze, que tantes còpies de documents perduts ha conservat. La preparació d'un recull com aquest exigeix necessàriament un treball d'anys i més encara a la nostra terra, que, malgrat la seva accidentada història, ha pogut conservar una quantitat de documents superior a la de qual-sevol altra, tenint en compte la seva extensió.

Paral·lelament prossegueixen els treballs per a la publicació dels preceptes carolíngis relatius a Catalunya, confiada a D. Ramon d'Abadal. Més de la meitat dels diplomes es troben ja preparats per a anar a la impremta. Una investigació acurada i diligent ha permès assenyalar l'existència de preceptes inèdits i inconeguts. Els publicats, en ésser relacionats els uns amb els altres, ofereixen aspectes nous; el comentari fet per qui coneix bé la història i la geografia de la terra permet esmenar errades nombroses.

Caldrà pensar encara, per lligar la sèrie documental de l'època, en la publicació del butllari i del recull conciliar, que donaran una llum considerable per a la història de Catalunya, la qual ha tingut sempre amb Roma una viva relació espiritual (1).

Pel que fa referència a la Conservació i Catalogació de Monuments el preu dels jornals i dels materials limita molt, naturalment, l'activitat de la Secció, que ha procurat invertir la consignació de què pot disposar a la restauració d'aquelles construccions que per llur estat o per llur especial interès ho exigien amb més urgència. Esmementem, entre les principals, la torre mirador de l'històric monestir de Pedralbes, la que resta de l'antiga fortificació de Canet de Mar, la del Santuari del Corredor. Han quedat acabats els treballs del portal de Centelles, i assegurada, per tant, la perduració d'aquesta inte-

(1) Amb aquest objecte la Secció ha tramès a París Mn. Joan Tarré que s'ha distingit pels seus estudis d'història religiosa. A l'Escola de Cartes, i seguint els ensenyaments de l'eminent canonista M. Fournier, completarà la seva preparació per dur a terme un treball ple de dificultats com el que té comanat.

ressant mostra d'entrada fortificada, que tan imminent perill de destrucció va córrer. Una atenció especial ha posat la Secció en l'estudi i conservació de les velles esglésies de Terrassa i de les obres d'art que s'hi conserven i que fan de recinte de l'antiga Seu egaresa un monument únic dintre de Catalunya. Els resultats aconseguits seran publicats en la *Crònica* del pròxim ANUARI, i això ens permet limitar-nos a aquesta referència. Al mateix temps, el Servei de Conservació i Catalogació de Monuments ha procurat intervenir amb la seva col·laboració en una sèrie de treballs íntimament lligats amb la seva comesa, com els de les alineacions noves de Girona, els de conservació de les muralles de Balaguer, etc., preparant encara els nous treballs a fer a Ager, Santa Maria de Cervelló, Llinàs, etc., i en la restauració del portal de Montblanc, que recentment fou donat a la Mancomunitat de Catalunya. Ha prosseguit, així mateix, la tasca de catalogació dels monuments i obres d'art català en tots els seus aspectes. Lentament es va formant aquest recull iconogràfic, que ha de comprendre tots els aspectes de la vida artística de Catalunya.

Barcelona, 31 de març de 1922. — El Vice-president, J. MASSÓ I TORRENTS.
— El Secretari, FRANCESC MARTORELL.